

УДК 929:94(477+437)«1919-1921»

ТРУБА Р. І.

<https://orcid.org/0000-0003-4645-3825>

ПОЛЯНСЬКИЙ О. А.

<https://orcid.org/0000-0002-0379-7591>

<https://doi.org/10.33577/2313-5603.34.2020.74-86>

МАРКІЯН ТЕРЛЕЦЬКИЙ: МІКРОІСТОРІЯ ТАБОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НІМЕЦЬКОМУ ЯБЛОННОМУ (1919–1921)

У статті на прикладі педагога, історика, географа й громадського діяча Маркіяна Терлецького розглядається культурно-просвітницька діяльність у таборі інтернованих українців у Німецькому Яблонному. Проблеми інтернованих українців у Чехословаччині загалом добре висвітлені в історіографії, але постать М. Терлецького практично невідома не лише широкому читачькому загалу, а й фахівцям: історикам, педагогам, географам. Саме в цих галузях, а також в активній громадській діяльності, він відзначився насамперед. У статті висвітлюється лише кілька обмежених часовими рамками 1919–1921 рр. аспектів, що стосуються його культурно-просвітницької праці у таборі Німецького Яблонного.

Аналізується й робота у т.зв. «Просвітньому кружку» й «Стрілецькому університеті», де він читав лекції з історії та географії, звертається увага на їх тематику та кількість, показано участь у різноманітних культурних проєктах, що здійснювалися у таборі, висвітлено його роботу, як лектора та викладача, а також важливе для збереження історичної пам'яті праця зі збирання спогадів про польсько-українську війну 1918–1919 рр.

Окремо наголошується на роботі як члена редколегії таборового часопису «Український Стрілець». Вперше в історіографії проаналізовано ряд його дописів у даному виданні на історичну й політологічну тематику.

Таким чином, розглянувши діяльність М. Терлецького у Німецькому Яблонному, маємо підстави стверджувати, що його кількарічна багатопланова робота у таборі для інтернованих вояків УГА була спрямована, передусім, на піднесення їх культурного-освітнього рівня, а також на соціалізацію й професійну адаптацію після перебування у таборі.

Ключові слова: Маркіян Терлецький, табір Німецьке Яблонне, інтерновані, «Український Стрілець», лекції.

Постановка проблеми. Маркіян Терлецький належав до когорти тих невтомних трудівників на ниві педагогічної й громадської діяльності, які своєю жертвовною працею закладали міцний фундамент під будівлю майбутньої Української Держави. Це були діячі,

---

Труба Руслана Іванівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

Полянський Олег Арсенович, кандидат історичних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

© Труба Р. І., Полянський О. А., 2020

так би мовити «другого ешелону», але саме вони здійснювали величезну й розмаїту роботу «на місцях», яка дала вагомі результати в Галичині міжвоєнного періоду, перетворивши її у своєрідний епіцентр українського національного руху.

У боротьбі за державну незалежність, зокрема на західно-українських землях, важливу роль відіграла інтелігенція. В окремі періоди вона була різною за своїм соціальним походженням та професійною приналежністю. Так, на зміну «добі священників» прийшла «доба адвокатів», а згодом – істориків і військовиків. Серед них виділялися своїм чітким державницьким баченням гімназійні професори, які були активними учасниками культурно-освітніх, мистецьких, кооперативних товариств, а у період визвольних змагань першими стали на захист власної держави. Зазнавши поразки у війні з Польщею (1918–1919), частина роззброєних вояків Української Галицької Армії знайшла тимчасовий політичний притулок на території Чехословаччини та змушена була адаптуватися до нових життєвих реалій.

У цьому контексті постать М. Терлецького займає особливу нішу у творенні т.зв. культурно-освітнього простору таборового життя інтернованих українських вояків на теренах Чехословаччини у міжвоєнний період. Детальне вивчення його діяльності розкриває нові перспективи в оцінці культурно-освітньої роботи конкретних діячів та їх вплив на широкий таборовий загал в умовах вимушеної еміграції.

Історіографія проблеми. Потрібно зазначити, що донині немає жодної історичної розвідки, присвяченої постаті М. Терлецького. Щоправда, варто зауважити, що у дослідженнях, у яких порушуються проблеми інтернованих українців у Чехословаччині, прізвище М. Терлецького поодинокі згадується у працях С. Наріжного (*Наріжний, 1942*), В. Пришляка (*Пришляк, 1992*), М. Павленка (*Павленко, 1999 а*), І. Срібняка (*Срібняк, 2000*), О. Ямкової (*Ямкова, 2004*) та ін. А також у спогадах С. Годованого (*Годований, 1931*), О. Залеського (*Залеський, 1976*) й М. Терлецького (*Терлецький, 1958*).

Мета дослідження – реконструювати діяльність Маркіяна Терлецького в період 1919-1921 рр., зокрема висвітлити його перебування у таборі для інтернованих вояків УГА в Німецькому Яблонному та дослідити різнопланову культурно-освітню працю. Систематизувати й проаналізувати виявлені у часописі «Український Стрілець» статті М. Терлецького.

Виклад основного матеріалу. М. Терлецький в роки національно-демократичної революції 1918–1919 рр. на західноукраїнських землях був хорунжим 8-ї Самбірської бригади Української Галицької Армії (УГА) артилерійської групи «Глибока», якою командував сотник Вільгельм Майнль (*Приватний архів Володимири Качмар (м. Львів): 1*). На початку травневої 1919 р. операції поляків (наступ армії Галлера) ця артгрупа разом з куренями Гірської бригади була відрізана від головних сил III корпусу й змушена перейти чеський кордон (*Мацькевич, 1958: 196*). Тут їх роззброїли та відправили до табору інтернованих в Німецькому Яблонному. У ньому перебувала 4 тис. вояків УГА, в тому числі 400 старшин, 100 жінок і 120 дітей (*Павленко, 1999: 114*). Очевидці пишуть про прихильне ставлення Чехословаччини до інтернованих українців: «Інтерновані діставали повний військовий харч, а крім того, старшини і стрільці одержували платню...» (*Терлецький, 1958: 583*). Значна частина 1200–1800 осіб – це вихідці із Галичини, Поділля, Гуцульщини, де до війни займалися сільськогосподарськими роботами й часто були неписьменними (*Krotofil & Sribnyak, 2018: 59*).

Як зазначає Яким Ярема: «Пробоева горстка перших робітників рішила піти назустріч загальній духовій потребі якоїсь-то одної, об'єднуючої, культурно-будуючої праці посеред кількатисячної схвильованої громади стрільцтва, роззброєного та засудженого на мимовільний спочинок далеко від рідного бездоленого краю» (*Ярема, 1920: 1*). Визначальними напрямками просвітньої діяльності в таборах мали бути: 1) освіта взагалі, тобто вивчення окремих предметів в організованих школах, курсах і проведення окремих викладів; 2) національно-політичне виховання (*Терлецький, 1919: 42*). Виходячи із цих реалій створення Просвітнього кружка 24 червня 1919 року стало нагальною необхідністю (*Ярема, 1920: 3*).

З метою формування у стрільцтва високої патріотичної свідомості та піднесення культурно-освітнього рівня, за ініціативою отамана Дякова та підтримкою Просвітнього кружка, з першого вересня 1919 по перше травня 1920 рік у таборі діяв т.зв. «Стрілецький університет». Щоденні двогодинні виклади, регламентовані відповідним наказом, «мали доповнювати програму військових занять, зважаючи на особливу важність духовного вишколу в процесі творення новочасної армії» (*Ярема, 1920: 10*). Навчання мало на меті не лише ознайомити слухачів із провідними історичними постатями, історією, географією, а й спонукати до творення позитивного мікроклімату в непростих умовах чужини, коли кілька

тисяч осіб з різними моральними принципами, світосприйняттям, освітою та військовим вишколом волею обставин опинилися поза рідною землею. М. Терлецький читав для слухачів Стрілецького університету лекції з історії та географії (*Ярема, 1920: 13*), також провів цикл лекцій («Будова всесвіту», «Перші звірі і рослини», «Подорож по Швейцарії», «Рим»), візуалізованих за допомогою діапозитивів, або, як тоді їх називали, «світляних картин» (*Ярема, 1920: 16*):

За ініціативою очільників Просвітнього кружка, було проведено з 12 листопада по 10 грудня 1920 р. науково-популярні лекції для слухачів вечірнього Стрілецького університету, де М. Терлецький виголосив лекцію: «Погляд на всесвітню історію» (*З культурно-просвітнього життя бригади, 1920:15*). З 10 грудня 1920 по травень 1921 р. ним було прочитано лекції на розмаїті теми, зокрема: «Французька революція 1789»; «Основні відомости землепису», «Головні напрями історії XIX ст.», «Суспільні рухи XIX ст.», «Огляд подій» (*Український Стрелець, 28 лютого: 20; 31 марта: 20; 15 травня: 3*).

Оскільки одним з пріоритетних завдань відділу було проведення культурно-просвітньої роботи серед інтернованих, М. Терлецький безпосередньо брав активну участь у національно-просвітницькій та викладацькій роботі. Зокрема, працював на курсах вищої освіти для стрільців і підстаршин, що тривали з 27 грудня 1919 р. по 30 квітня 1920 р. Українська дипломатична місія в Празі виділила на потреби навчання 3000 чеських крон, з них – 2288, 36 крон покрило витрати на навчання (опалення, освітлення, книги тощо). Навчальна програма була «модерна по змісту, складена на зразок зар. европ. людських університетів, обіймала усі ті галузі знання, що є необхідні для кожного освіченого громадянина, беручи теж і сам національно-виховуючий напрямок учення на увагу» (*Курс вищої освіти: 13*). Викладачами курсу були: Я. Ярема, С. Ріпецький, К. Коберський, Б. Чабак, Мацейович, Дучимінський та інші. Вони забезпечували навчання таких дисциплін: українська мова і письмо, геометрія та арифметика, фізика, хімія, біологія рослин і тварин, гігієна, історія суспільних поглядів і рухів, політично-державний лад у світі, історія України та ін. Зокрема, М. Терлецький прочитав 78 лекцій з всесвітньої історії та географії, з 435 загалом (*Курс вищої освіти: 13*). 86 слухачів отримали свідоцтва про закінчення курсу, серед них – 85 вихідців із Галичини та 1 – з Чернігівщини.

На зборах Драгоманівського кружка, який теж функціонував у таборі, М. Терлецький виголосив лекцію «Ідея державности в житті українського народу» (*З культурно-просвітнього життя бригади: 16*).

Під час урочистого святкування другої річниці Злуки він виступав з промовою, у якій «приступно і цікаво пояснив присутнім ідею єдності українських земель в усіх уважніших фазах історичного розвитку, починаючи від Володимира Великого. Підчеркнувши як слід оту духову роллю, яку відіграла Велика Україна в історії національного відродження Галичини. Ідея єдності мусить перемагати, бо поки вона не здійснена, народ не може почуватися цілим та дужим і так довго його організм знаходитись буде у певному стані духовного і тілесного Каліцтва і він не спочине поки його не позбудеться» (*З життя в таборі: 19*).

Керівництво табору в Німецькому Яблонному розуміло вагу усної історії у дослідженні та відтворенні важливих сторінок минулого. Тому спеціальна інструкція, видана Просвітнім Кружком, зобов'язувала старшин та стрільців занотовувати спогади про участь у військових битвах 1918-1919 і відповідно формувати архів. У функціональні обов'язки М.Терлецького власне входив збір спогадів учасників польсько-української війни (1918–1919). Результатом цієї роботи стало опублікування у часописі «Голос Табору» «Споминів», які є своєрідним історичним нарисом бойового шляху УГА під командуванням генерала О. Грекова. Варто підкреслити, що зібраний матеріал був ілюстрований картосхемами авторства М. Терлецького (*Спомини (май–червень 1919 р. в Галичині): 9-16*).

У таборі М. Терлецький працював у Просвітньому відділі, а у лютому 1921 року його обрали секретарем цього відділу. Коло діяльності М. Терлецького було доволі широким, зокрема, він був референтом шкіл, бібліотек, курсів, співробітником і скарбником «Українського Стрільця», входив також до складу редакційної колегії таборового видання «Український Стрілець» (*Звіт з діяльності Просвітнього кружка: 1, 3*). Часопис «Український Стрілець», який виходив з грудня 1920 до вересня 1921 років, мав «бути гуртучим і освідомлюючим ідейним органом для всіх останків колишньої української збройної сили, розкинутих в межах Чехо-Словаччини» (*Український Стрілець, 15 січня: 10*). На його шпальтах М. Терлецький опублікував ряд дописів під криптонімами Т. та М. Т-кий. Привертає увагу невелика стаття «На Великій Україні».

Автор аналізує ситуацію, що склалася на тій частині українських земель, що були окуповані більшовиками. В центрі його уваги численні селянські повстання, викликані тим, що: «червоні московські наїзники поводяться на Україні не як в краю братнього народу... , але як на завойованій землі» (*М. Т-кий, 1921, 15 січня: 9*). Він пише, що більшовики прийшли в Україну з метою використання її природних багатств та експлуатації людського потенціалу. Користуючись необмеженою владою, вони правлять Україною, як за царських часів. Всі національно свідомі українці не допускаються до влади, а навпаки – зазнають репресій. Тому комуністичні ідеї й радянський спосіб правління, на його думку: «не можуть знайти відгону серед українського загалу», зокрема серед селян. «Через три роки революції, – підкреслює М. Терлецький, – народ надто прозрів і зрозумів, що ніяк йому зречись свого українського імени і піддатись чужинцям, що ніяк дозволити чужому стати господарем в його хаті» (*М. Т-кий, 1921, 15 січня: 10*).

До становища українських земель під більшовицькою окупацією М. Терлецький повертається в іншій статті – «З останніх днів» (*Т., 1921, 15 квітня: 1-3*). Він акцентує увагу на масовому повстанському русі весною 1921 р. Якщо у попередньому матеріалі називалися прізвища 25 ватажків селянських повстанських загонів, то в останній публікації автор локалізує територію, охоплену повстаннями: Київщина, Волинь, Поділля, Катеринославщина, Полтавщина, Чернігівщина, Херсонщина. Роблячи стислий історико-політологічний аналіз ситуації, М. Терлецький наголошує на брутальних ревізіціях, здійснюваних «російськими комісарами та чрезвычайниками»: «Не допускають народ до правління, нищать всякі партії, що обстоюють самостійність України і т.п. Село всюди одноцільно українське, відповідає на це оружним повстанням, бо через роки революції свідомість і самоповага народу сильно зросли. Він бореться не лише в обороні свого майна, але й за право самому радити на своїй землі» (*Т., 1921, 15 квітня: 1-2*).

Але, звичайно, найчастіше в полі його зору є Галичина, її правовий і державний статус, а також українсько-польські взаємини. У рубриці «З останніх днів» він розглядає міжнародну ситуацію в Європі після закінчення Першої світової війни, політику щодо Галичини Найвищої Ради Антанти й польські домагання на цей край.

Так у політичному огляді «3 останніх днів» М. Терлецький не оминув проблему розколу Всеукраїнської Національної Ради (ВНРади) та Ради Республіки, причиною якого стало підписання членами Президії та Виконавчого комітету ВНРади О. Грековим, О. Макаренком й О. Андрієвським 24 березня 1921 р. декларації, що підтверджувала умови Варшавського договору, а питання Східної Галичини розглядалося як внутрішньо польське (*Соляр, 2010*). Автор з жалем пише, що «...інтриги кількох одиниць зуміли розбити цілу ВНР, – і підкреслює – А таж Рада представляла всеукр. зєдинений фронт. Це ж мала бути представництво, що перед Європою мало виказати наші одноцільні змагання!» (*Т., 1921, 15 травня: 1-2*).

У іншому огляді звертається увага на те, що Польща намагається ставити Антанту перед доконаними фактами, порушуючи Версальський договір. Поляки, з іронією пише він: «повинні шанувати версальський договір, бо не поляки самі, а англійські, італійські, американські і французькі вояки виборювали полякам волю. Поляки повинні шанувати та цілувати кожду крапку й букву версальського договору» (*Т., 1921, 31 травня: 3*). Маючи на увазі окупацію Польщею Галичини, він наголошує, що теперішні її кордони «основуються на чужій (тобто українській – Р.Т., О.П.) кривді» (*Т., 1921, 31 травня: 3*).

На підтвердження українського характеру Східної Галичини й безпідставності польських претензій на неї, М. Терлецький в одному з номерів «Українського Стрільця» публікує власноруч створену картосхему, на якій зображено т.зв. лінію Керзона, а також українські землі, загарбані Польщею, із цікавими статистичними даними щодо чисельності в Галичині, Волині, Холмщині й Берестейщині українців, поляків та євреїв (*Польська грабіж: 5*).

Небезітересні асоціації із сучасністю викликають рядки із статті М. Терлецького «Сучасна хвиля», в якій аналізуючи міжнародну ситуацію в Європі автор вдало зауважує: «...війна ніби скінчена й Європа хоче конче спокою, але не вирішені досі справи на Сході тривожать її...». А далі із сарказмом підкреслює: «Та ще й розбрикалось антантсько-німецьке байстря Польща – бо ж обі сторони в часі війни виростили й плекали його» (*Т., 1921, 15 червня: 1*). Щодо статусу Галичини, автор категоричний: «Світ

мусить раз-у-раз чути, що ми не годимося з польським пануванням, що Галичина це вибуховий вулкан, який не дасть Європі так бажаного нею спокою, якщо не вирішиться справедливо її доля» (Т., 1921, 15 червня: 1).

Перебування інтернованих українських вояків у таборах М. Терлецький розглядає в контексті подальшої долі Галичини: «Наш побут за границями Галичини є справді протестом, що ми не погоджуємось з польською окупацією» (Т., 1921, 15 червня: 1).

Допис М. Терлецького «Трьохсоті Чеська річниця», опублікований на сторінках «Українського Стрільця», приурочений трьохсотим роковинам від смерті 21 червня 1621 року 27 учасників Ставівської непокори проти династії Габсбургів (Т., 1921, 30 червня: 1).

На сторінках останнього номера «Українського Стрільця» привертає увагу розлогий матеріал М. Терлецького «Загальний погляд на життя бригади в таборі», який є унікальним джерелом для вивчення історії табору інтернованих українців у Німецькому Яблонному. Автор, як безпосередній учасник, детально і дуже емоційно описує передумови і сам організаційний процес творення табору для інтернованих військовиків УГА в Німецькому Яблонному. Він звертає увагу на політичні настрої та психоемоційний стан вояків, пов'язаний із невирішеністю українського питання на міжнародній арені.

М. Терлецький чітко виділяє основні аспекти, особливості й відмінності розмаїтих напрямів діяльності у таборі впродовж усього часу його функціонування, зміни у ньому через ротацію керівництва. Він звертає увагу на розбіжності між старшиною і рядовими військовиками. «Менш одноцільним і ідейно менш вартним показався старшинський збір, – зазначаючи при цьому, – значна частина опинившись в розмірно добрих матеріяльних умовах, маючи можливість жити в містечку зажила собі спокійно, нічим не інтересуючися. Інша ...відчулилася від життя в бригаді і мріяла лише про захоплення років і іспитів, мало інтересуючися загальними справами». Пише про «духовий застій значної частини, який викликав пошесть т. зв. «баракізіс» пошесть сплетень, взаємного недовіря, особистих амбіцій, ображених великостей, діточого політиканства і т. ін.» (Терлецький, 1921, серпень-вересень: 20).

Варто зазначити, що у спогадах М. Терлецького «Табір інтернованих в Німецькім Ябліннім в Чехо-Словаччині» (Терлецький, 1958), які побачили світ у 1958 році, цих розбіжностей між різними

категоріями інтернованих уже немає, відповідно акцент зроблено передовсім на різноманітних формах та методах культурно-просвітницької роботи з стрілецькою громадою в умовах табору.

Слід також зауважити, що більшість дослідників цієї теми використовують як джерело лише спогади М. Терлецького 1958 року. В той час, як стаття цього ж автора ще з 1921 р., тобто написана, так-би мовити, по «гарячих слідах», з багатьма нюансами і деталями, що інколи порушують ідилічну картину взаємин між інтернованими, практично не згадується в роботах з цієї проблеми.

Певна нормалізація чехословацько-польських стосунків, пов'язана з вирішенням Конференцією послів у липні 1920 р. Територіальних чехословацько-польських суперечок, вплинула на ставлення уряду Т. Масарика до інтернованих галичан. Намагаючись не афішувати надані їм привілеї, які не можна було приховати від місцевого населення, а відтак, і від поляків, уряд Т. Масарика вирішив перевести мешканців табору з Німецького Яблонного та Ліберець до Йозефова (у стару австрійську фортецю) (*Павленко, 1999: 118*). Тож, М. Терлецький «з липня 1921 року, у зв'язку із ліквідацією табору у Німецькому Яблонному, переведений на короткий час до табору у Йозефові» (*Приватний архів: 1*).

Висновки. Таким чином, проаналізувавши діяльність М. Терлецького у Німецькому Яблонному, маємо підстави стверджувати, що його кількарічна багатопланова робота у таборі для інтернованих вояків УГА була спрямована, передусім, на піднесення їх культурного-освітнього рівня, а також на соціалізацію й професійну адаптацію після перебування у таборі.

Використані посилання

Годований С. (1931). Освітня справа в таборах для українських інтернованих в Дайч-Габлю. *Літопис Червоної Калини*. Вип 1. С. 18-19.

Залеський О. (1976). Українська бригада в Німецькім Яблінні у ЧСР. *Вісті комбатанта*. Вип. 1. С. 38-51.

Звіт з діяльності Просвітного кружка (1920). *Український Стрелець*. Серпень-вересень. Німецьке Яблонне. С. 1-3.

З життя в таборі (1921). *Український Стрелець*. 15 січень. Німецьке Яблонне. С. 19-20.

З культурно-просвітнього життя бригади (1920). *Український Стрелець*. 15 грудень. Німецьке Яблонне. С. 15-16.

Krotofil M., Sribnyak I. (2018). Activity of schools and educational courses for soldiers of the Ukrainian Galician Army interned in Czechoslovakia as a form of their socialization

(1919-1920). *Схід*. Вип. 6. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2018_6_11 [Дата звернення 4 липня 2020].

Курс вищої освіти (1920). *Голос табору*. 19 травня. Німецьке Яблонне. С 13-14.

Мацькевич С. (1958). Артилерійська група «Глибока». *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у Визвольних Змаганнях в 1918–1920 рр. (Матеріали до історії)*. Вінніпег: Вид-во Д. Микитюка. С. 196.

Наріжний С. (1942). Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Част.1. Прага. С. 53-70.

Павленко М. (1999). Перебування угруповань Української галицької армії на території Чехословаччини (1919-1923 рр.). *Український історичний журнал*, Вип. 2. С. 114.

Павленко М. (1999 а). Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр.). Київ: Інститут історії України. С. 160.

Польська грабіж (1921). *Український Стрілець*. 15 марта. Німецьке Яблонне, С. 5.

Пришляк В. (1992). Історико-просвітницька діяльність інтернованих стрільців УГА в Чехословаччині. Українська еміграція: історія і сучасність. Матеріали міжнародних наукових конференцій, присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади. Львів. С. 301–308.

Приватний архів Володимира Качмара (м. Львів). Терлецький Маркіян. Спомини. 2 арк.

Соляр І. (2010). Ідея консолідації національних сил у діяльності Всеукраїнської Національної Ради і Ради Республіки в 1921 р. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Випуск 17. С. 25-30.

Спомини (май–червень 1919 р. в Галичині) (1920). *Голос Табору*. 15 серпень. Німецьке Яблонне. С. 9-16.

Срібняк І. (2000). Українці на чужині. Полонені та інтерновані вояки-українці в країнах Центральної та Південно-Східної Європи: становище, організація, культурно-просвітницька діяльність (1919–1924 рр.). Київ. 323 с.

Терлецький М. [М. Т–кий]. (1921). На Великій Україні. *Український Стрілець*. 15 січень. Німецьке Яблонне. С. 9-10.

Т. [Терлецький Маркіян]. (1921). Сучасна хвиля. *Український Стрілець*. 15 червень. Німецьке Яблонне. С. 1-2.

Терлецький, М. (1958). Табір інтернованих в Німецьким Яблоннім в Чехо-Словаччині. *Українська Галицька армія. У 40-річчя її участі у Визвольних Змаганнях в 1918–1920 рр. (Матеріали до історії)*. Вінніпег: Вид-во Д. Микитюка. С 582–588.

Трьохсота Чеська річниця (1921). *Український Стрілець*. 30 червень. Німецьке Яблонне. С. 1.

Терлецький, Маркіян (1921). Загальний погляд на життя бригади в таборі. *Український Стрілець*. Серпень-вересень. Німецьке Яблонне. С. 17-21.

Т. [Терлецький Маркіян]. (1921). З останніх днів. *Український Стрілець*. 15 квітень. Німецьке Яблонне. С. 1-3.

Т. [Терлецький Маркіян]. (1921). З останніх днів. *Український Стрілець*. 15 травень. Німецьке Яблонне. С. 1-2.

Т. [Терлецький Маркіян]. (1921). З останніх днів. *Український Стрілець*. 31 травень. Німецьке Яблонне. С. 3.

Терлецький О. (1919). Українці в Німеччині 1915-1918. *Історія української громади в Рауштамі*. Т. 1. Київ; Ляйпціг: Українська накладня. 260 с.

Український Стрілець. (1921). Німецьке Яблонне.

Ярема Я. (1920). Україна в таборі. Огляд культурно-просвітницької діяльності від червня 1919 р. до червня 1920 р. в таборі Української Бригади. (Німецьке Яблонне). Німецьке Яблонне: Просвітній Кружок.

Ямкова О. (2004). Культурно-просвітницька діяльність та національно-патріотичне виховання у таборах інтернованих українців у Чехословаччині. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. Вип. 74-76. С. 56-59.

References

Archive (private) Volodymyr Kachmar (Lviv). *Markiiian Terletsnyi (Memories)*. 2 p. [in Ukrainian].

Hodovanyi S. (1931). Educational work in camps for interned Ukrainians in Deutsch Gabel. *Litopys Chervonoï Kalyny*. No 1. pp. 18-19. [in Ukrainian].

Krotofil M., Sribnyak I. (2018). Activity of schools and educational courses for soldiers of the Ukrainian Galician Army interned in Czechoslovakia as a form of their socialization (1919-1920). *Skhid*. No 6. pp. 58-62. [in English].

Higher education course (1920). *Voice of the camp*. 19 May. Německé Jablonné. Pp. 13-14. [in Ukrainian].

Matskevych S. (1958). Artillery Group «Hlyboka». *Ukrainian Galician Army. On the 40th anniversary of its participation in the liberation struggle v 1918–1920 rr. (Materials for history)*. Winnipeg: D. Mykytiuk Publication house. P. 196. [in Ukrainian].

Narizhnyi S. (1942). *Ukrainian emigration. Cultural work of Ukrainian emigration between the two World Wars. Prague*. pp. 53-70. [in Ukrainian].

Pavlenko M. (1999). The presence of factions of the Ukrainian Galician Army on the territory of Czechoslovakia (1919–1923). *Ukrainian Historical Magazine*. No. 2. P. 114. [in Ukrainian].

Pavlenko M. (1999 a). *Ukrainian prisoners of war and internees in the camps of Poland, Czechoslovakia and Romania: the attitude of the government and conditions of stay (1919-1924)*. Kyiv. P. 160. [in Ukrainian].

Polish robbery (1921). *Ukrainskyi Strilets*. 15 March. Německé Jablonné. P. 5. [in Ukrainian].

Pryshliak V. (1992). The historical-educational activity of the interned riflemen of UGA in Czechoslovakia. *Ukrainian emigration. History and modernity: materials international science conference dedicated 100th anniversary of Ukrainian emigration to Canada*. Lviv, 1992. pp. 301-308. [in Ukrainian].

Soliar I. (2010). Idea of consolidating national forces in the activity of All-Ukrainian national Soviet and Soviet of Republic in 1921. *Bulletin of the Precarpathian University. History*. No 17. pp. 25-30. [in Ukrainian].

Memories (May-June 1919 in Galicia) (1920). *Voice of the Camp*. 15 August. Německé Jablonné. pp. 9-16. [in Ukrainian].

Sribniak I. (2000). *Ukrainians Abroad. Captive and Interned Ukrainian Soldiers in Central and Southeastern Europe: status, organization, cultural and educational activities (1919–1924)*. Kyiv. 323 p. [in Ukrainian].

Terletskyi M. [M. T–kyi]. (1921). In The Dnieper Ukraine. *Ukrainian Rifleman*. 15 January. Německé Jablonné. pp. 9-10. [in Ukrainian].

T. [Terletskyi Markiiian]. (1921). Contemporary wave. *Ukrainian Rifleman*. 15 June. Německé Jablonné. pp. 1-2. [in Ukrainian].

Terletskyi, M. (1958). Camp of the interned in Německé Jablonné. *Ukrainian Galician Army. On the 40th anniversary of its participation in the liberation struggle v 1918–1920 rr. (Materials for history)*. Winnipeg: D. Mykytiuk Publication house. pp. 582–588. [in Ukrainian].

T. [Terletskyi Markiiian]. (1921). 300th Anniversary of the Bohemian Revolt. *Ukrainskyi Strilets*. 30 June. Německé Jablonné. P. 1. [in Ukrainian].

Terletskyi, M. (1921). General view on the brigade life in the camp. *Ukrainian Rifleman*. August–September. Německé Jablonné. pp. 17-21. [in Ukrainian].

T. [Terletskyi Markiiian]. (1921). In recent days. *Ukrainian Rifleman*. 15 April. Německé Jablonné. pp. 1-3. [in Ukrainian].

T. [Terletskyi Markiiian]. (1921). In recent days. *Ukrainian Rifleman*. 15 May. Německé Jablonné. pp. 1-2. [in Ukrainian].

T. [Terletskyi Markiiian]. (1921). In recent days. *Ukrainian Rifleman*. 31 May. Německé Jablonné. p. 3. [in Ukrainian].

Terletskyi O. (1919). *History of the Ukrainian Community in Rastatt 1915–1918*. T. 1. Kyiv; Leipzig. [in Ukrainian].

Yamkova O. (2004). Cultural and educational activities and national-patriotic education in the camps of interned Ukrainians in Czechoslovakia. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History series*. Vol. 74-76. pp. 56-59. [in Ukrainian].

Yarema Ya. (1920). *Ukraine in the Camp. An Overview of the Cultural and Educational Activities from June 1919 to June 1920 in the camp of Ukrainian Brigade (Jablonné v Podještědí)*. Německé Jablonné: Prosvitnii Kruzhok. [in Ukrainian].

Zaleskyi O. (1976). Ukrainian Brigade in the German Jablonny in Czechoslovakia. *Visti kombatanta*. No 1. pp. 38-51. [in Ukrainian].

Report on the Activities of Prosvita Society (1920). *Ukrainskyi Strilets*. August–September. Německé Jablonné. pp. 1-3. [in Ukrainian].

From the Cultural and Educational Life of the Brigade (1920). *Ukrainskyi Strilets*. 15 December. Německé Jablonné. pp. 15-16. [in Ukrainian].

Life in the Camp (1921). *Ukrainskyi Strilets*. 15 January. Německé Jablonné. pp. 19-20 [in Ukrainian].

Truba R., Polianskyi O.

MARKIYAN TERLETSKYI: MICROHISTORY OF CAMP ACTIVITIES AT NĚMECKÉ JABLONNÉ (1919-1921)

The article analyzes cultural and educational activities at Německé Jablonné camp for interned Ukrainians using the example of educator, historian, geographer and public figure Markiyian Terletskyi. The problems of interned Ukrainians in Czechoslovakia have been widely discussed in historiography, yet the personality of M. Terletskyi is little known not only to average readers but also to professional historians, educators and geographers. It is history, education, geography and social

activism that he is primarily known for. The article highlights only a few aspects of his cultural and educational activities at Německé Jablonné camp, limited by the time span of 1919-1921.

The paper analyzes M. Terletskyi's work in so-called Prosvitniy Kruzhok (Educational Circle) and Striletskyi Universytet (Riflemen University) where he delivered lectures on history and geography, focusing on topics and the number of lectures delivered; discusses his participation in various cultural projects which took place at the camp; highlights his work as a lecturer and teacher as well as his activities on collecting memories about the Polish-Ukrainian war of 1918-1919, which are important for preserving historical memory.

Particular attention is paid to his work on the editorial board of *Ukrayinskyi Strilets (Ukrainian Rifleman)* camp journal. Papers on history and political science that he contributed to this publication have been analyzed for the first time in historiography.

Thus, a closer look at the activities of M. Terletskyi at Německé Jablonné gives ground to believe that the several years of his manifold work at the camp for interned UHA soldiers were primarily aimed at enhancing their cultural and educational background as well as socialization and professional adaptation after spending time at the camp.

Keywords: Markiyany Terletskyi, Německé Jablonné camp, internees, Ukrayinskyi Strilets (Ukrainian Rifleman), lectures.